

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نزاع بر سر مالکیت اختراعات دانشگاهی

درآمدی بر نقش و جایگاه سیاست مالکیت فکری در دانشگاه ها

آذر ۱۴۰۴

نقش دانشگاه‌ها در اقتصاد دانش‌بنیان چیست؟

دانشگاه‌ها مراکز خلق دانش‌اند

خاستگاه اختراعات بزرگ بشری (مانند واکسن فلج اطفال، لیزر، الگوریتم جستجوی صفحات وب و ...) دانشگاه‌ها بوده‌اند.

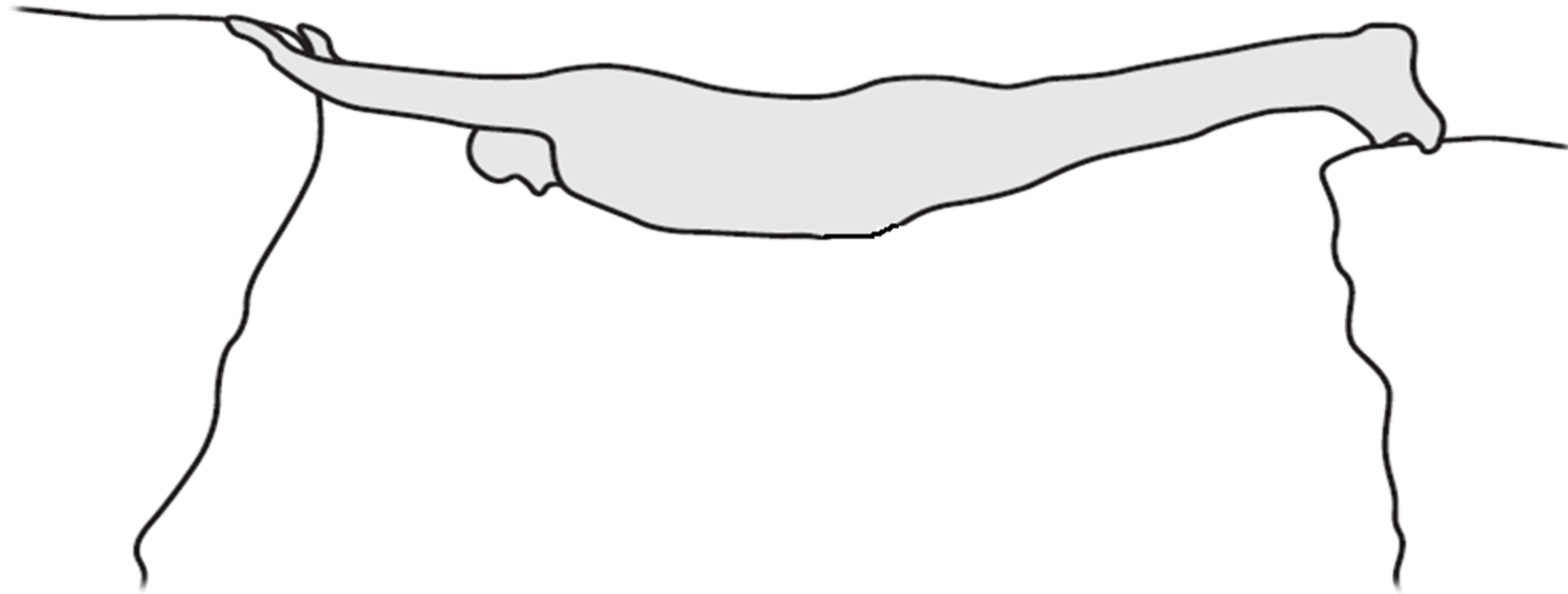

مأموریت سوم دانشگاه‌ها

با توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، توسعه نوآوری‌های کاربردی به عنوان مأموریت سوم دانشگاه‌ها در کنار مأموریت‌های سنتی یعنی آموزش و پژوهش رونق جدی گرفت.

چرا بسیاری از اختراعات دانشگاهی به دره مرگ سقوط می‌کنند؟

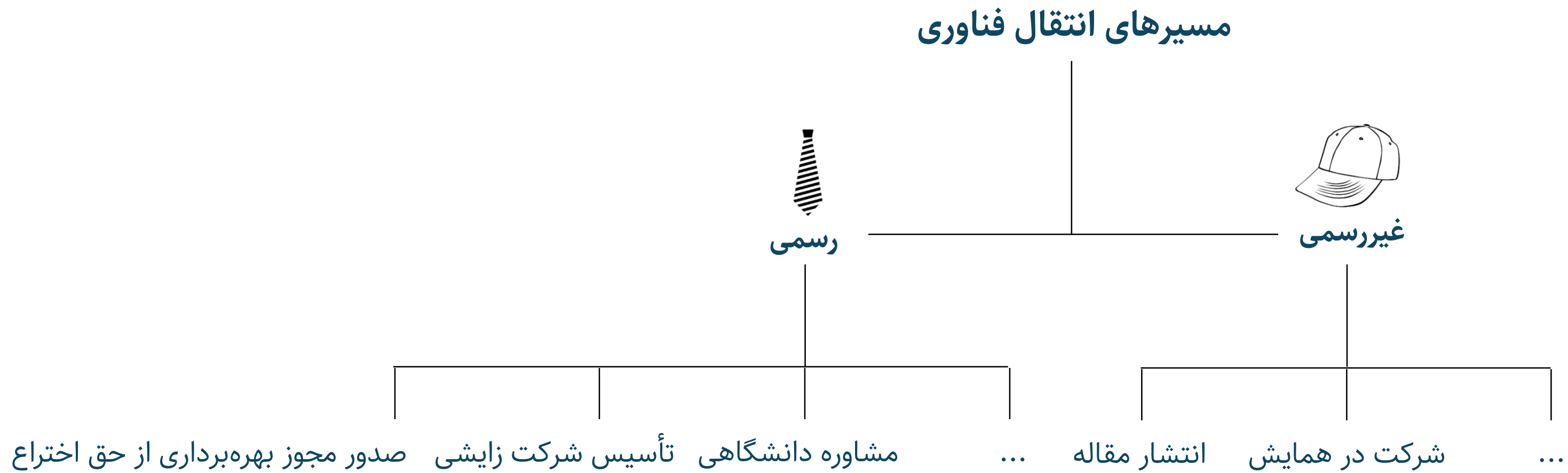
- غالباً، پژوهش‌های دانشگاهی در مسیر تبدیل شدن به نوآوری پیشرفت نمی‌کنند (سقوط به دره مرگ)
- دره مرگ، شکاف بین خلق دانش و تولید نوآوری (کاربردی کردن دانش) را نشان می‌دهد.
- انتقال دانش و فناوری دانشگاهی به بازار غالباً برای دانشگاه‌ها، که مأموریت‌های سنتی آن‌ها آموزش و پژوهش است یک چالش به حساب می‌آید. اینجاست که فعالیتهای **انتقال فناوری** اهمیت پیدا می‌کند.

انتقال فناوری به چه معناست؟

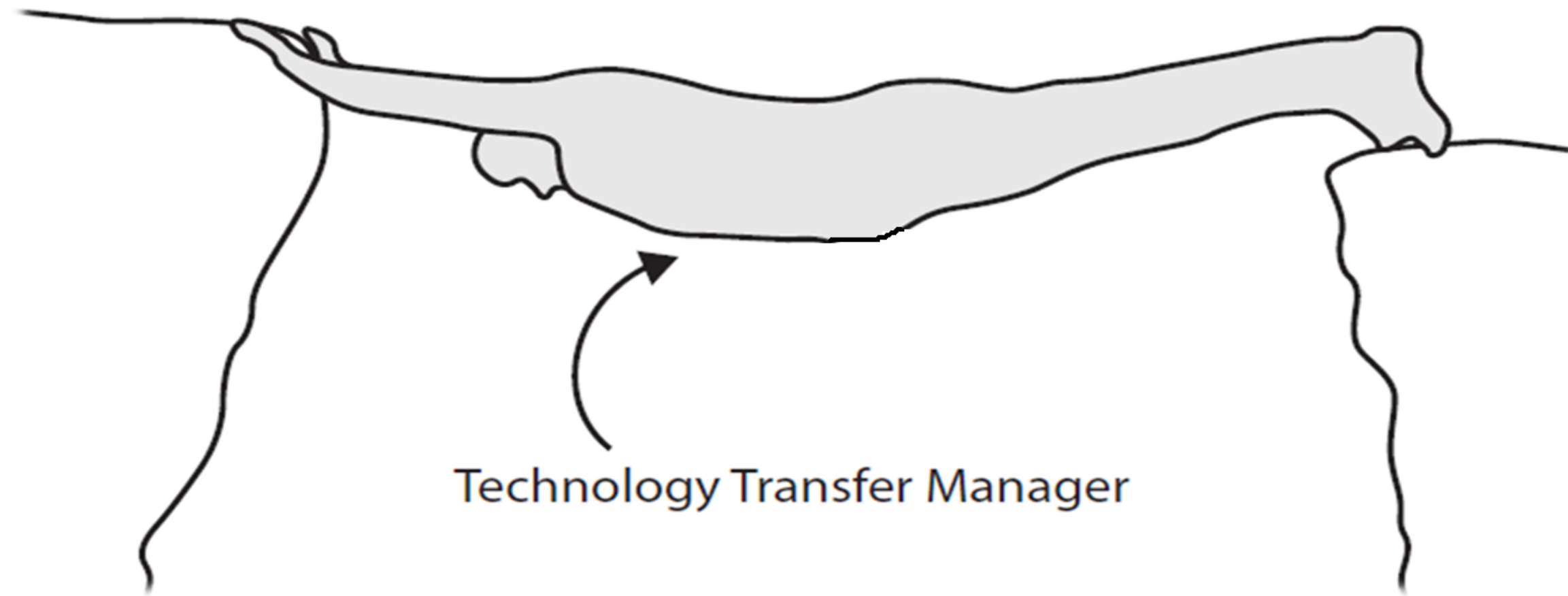
انتقال فناوری عموماً به معنای جابجایی فناوری و یا دانش فنی از یک شخص یا سازمان به شخص یا سازمان دیگر با هدف تبدیل پیشرفت‌های نوآورانه به محصولات قابل فروش است؛ معمولاً زمانی از انتقال فناوری استفاده می‌شود که سازندگان یا نوآوران یک فناوری جدید به دلایلی همچون **کمبود منابع یا کمبود اختیارات** قادر به پیشبرد آن نیستند. یکی از مهمترین موانع بر سر راه تبدیل دانش به نوآوری تأمین مالی است.

مسیرهای انتقال فناوری کدام‌اند؟

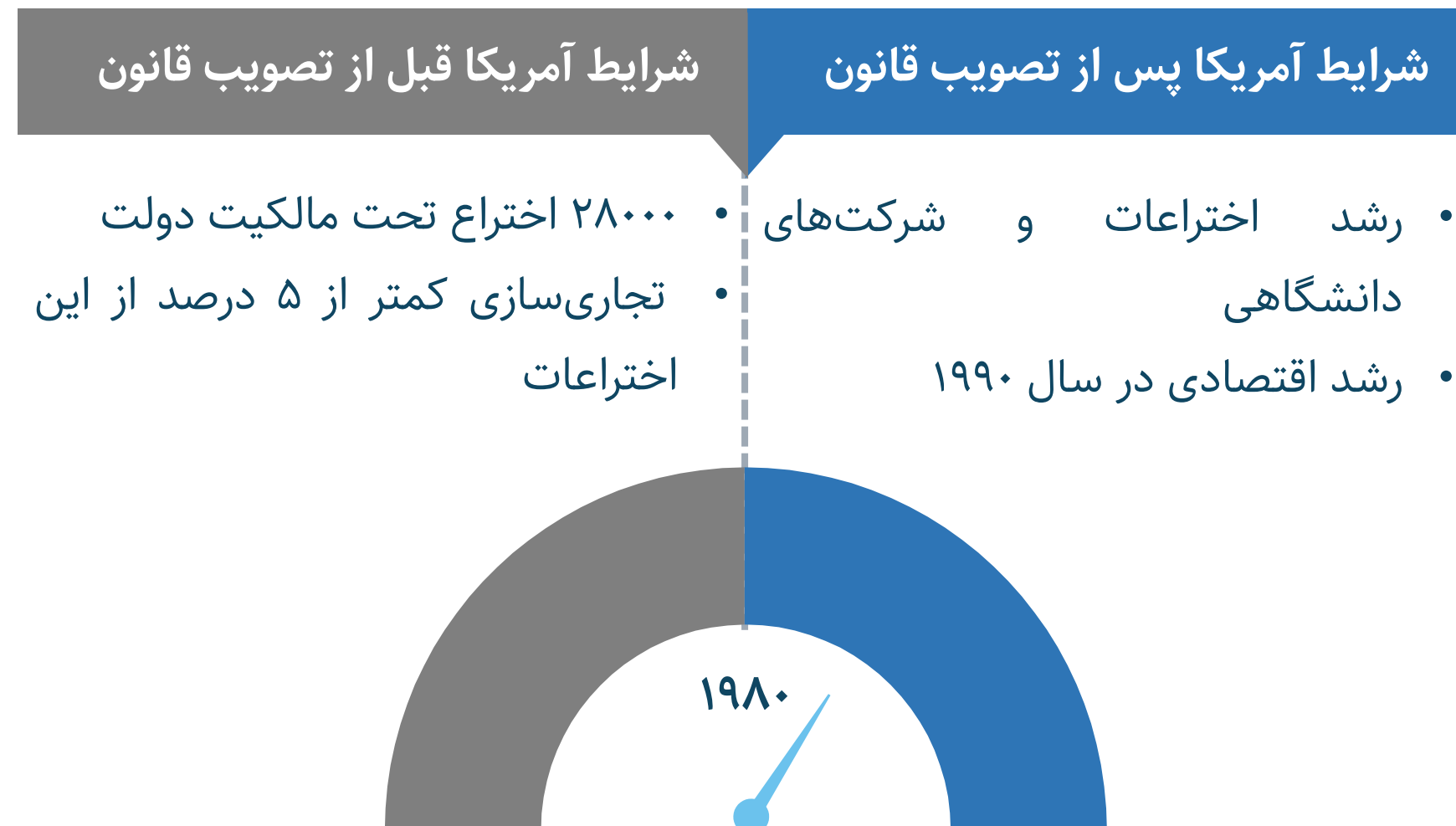
هدف از ایجاد دفاتر انتقال فناوری در دانشگاه‌ها، چیست؟

- فلسفه وجودی دفاتر انتقال فناوری، تسهیل انتقال فناوری از دانشگاه به اشخاص ثالث است.
- دفاتر انتقال فناوری با اسامی متفاوتی در دانشگاه‌های جهان ظاهر شده‌اند (مانند دفاتر لایسنس فناوری در دانشگاه‌های آمریکا)
- کارکنان دفاتر انتقال فناوری با طیف متنوعی از افراد شامل پژوهشگران، وکلای ثبت اختراع، سرمایه‌گذاران و ... در ارتباط و تعامل هستند.

آیا سیاست مالکیت فکری می‌تواند انتقال فناوری را تسهیل کند؟

- برای تبدیل مؤثر پژوهش‌های دانشگاهی به ارزش‌های اقتصادی و اجتماعی (عبور از دره مرگ)، زیست‌بوم نوآوری یک دانشگاه به اتخاذ سیاست‌های کارآمد نیاز دارد. یکی از این سیاست‌ها، سیاست مواجهه با حقوق مالکیت فکری به‌ویژه در مورد اختراعات دانشگاهی است.
- یکی از سیاست‌های ملی که توان دانشگاه‌ها را برای سودبردن از اکتشافات پژوهشی و گذر از دره مرگ افزایش داد، قانون بای-دال در آمریکا بود.

آیا سیاست مالکیت فکری می‌تواند انتقال فناوری را تسهیل کند؟

- قانون بای-دال به دانشگاه‌های آمریکا اجازه داد که پژوهش‌های انجام‌شده با بودجه دولتی را تحت مالکیت خود به عنوان اختراع ثبت کنند و با صدور مجوز بهره‌برداری از حق اختراعات به اشخاص ثالث برای خود کسب درآمد کنند.
- براساس قانون بای-دال، دانشگاه‌ها نمی‌توانند مالکیت اختراعات خود را به شخص ثالث واگذار کنند؛ مگر به سازمان‌های مدیریت ثبت اختراع
- راه‌اندازی شرکت‌های نوپا برای تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی به یک سنت روبه رشد در میان استادهای دانشگاه‌های آمریکا تبدیل شده است.

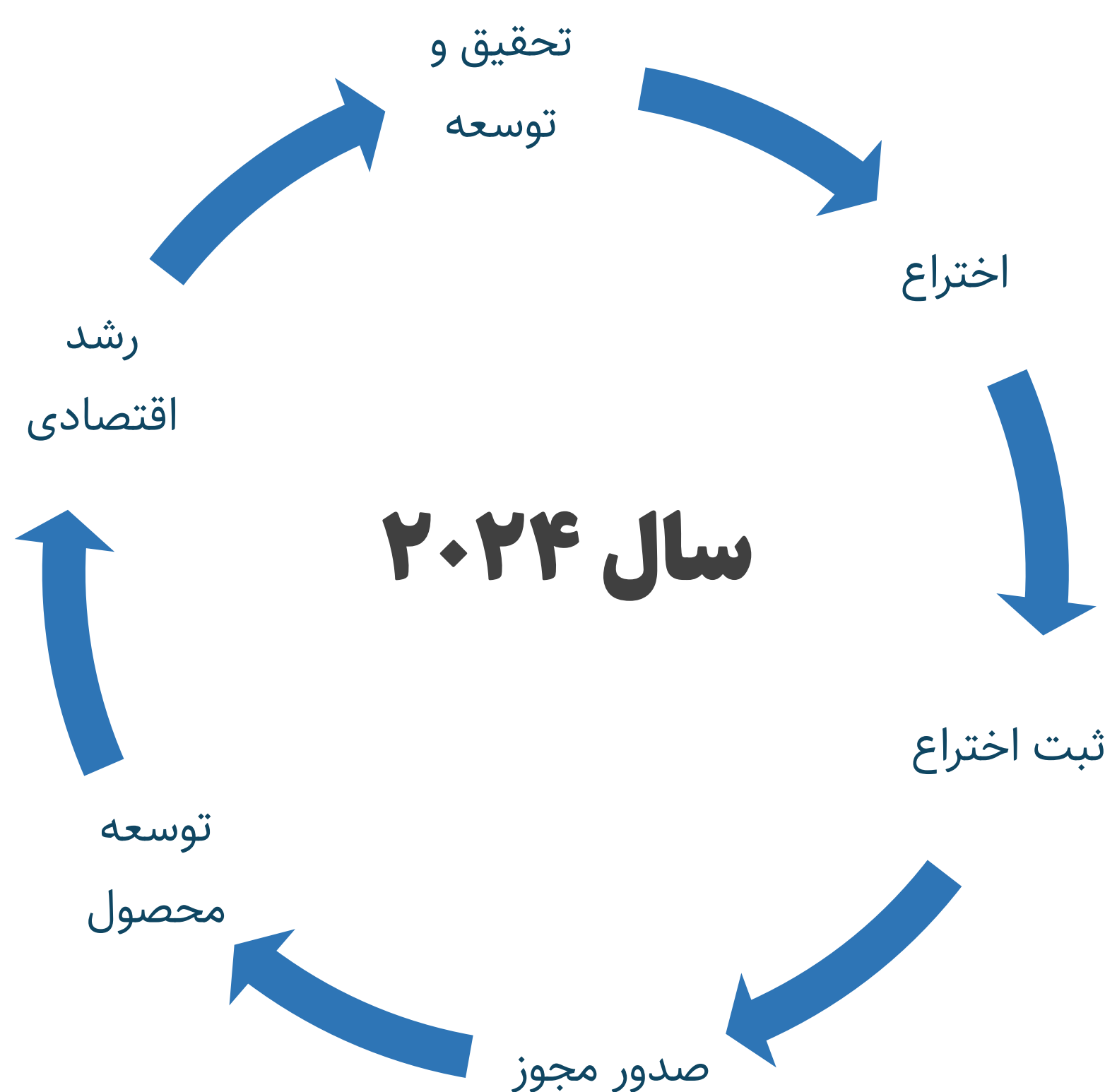

بیرچ بای

رابرت دال

راهاندازی شرکت به یک سنت در دانشگاه‌های آمریکا تبدیل شده است

تحقیق و توسعه

- صرف هزینه‌ای نزدیک به ۱۱۰ میلیارد دلار برای تحقیق و توسعه

اختراعات

- افشای حدود ۲۶۰۰۰ اختراع نزد دانشگاه‌ها
- ارسال حدود ۱۴۴۰۰ تقاضانامه ثبت اختراع به اداره ثبت اختراع آمریکا

تجاری‌سازی اختراعات

- انعقاد حدود ۹۵۰۰ فقره قرارداد صدور مجوز بهره‌برداری از حق اختراع
- تولید بیش از ۷۰۰ نوع محصول
- تأسیس بیش از ۹۰۰ شرکت نوپا

چه موضوعاتی در سیاست‌های مالکیت فکری کلیدی است؟

اهداف دانشگاه برای انتقال فناوری

- تشویق به تولید و تجاری‌سازی دستاوردهای خلاقانه، ترغیب به تولید دارایی‌های فکری و ...

مالکیت

- مثال: مالک اختراعی که استاد یا دانشجو حین وظیفه استخدامی خود در دانشگاه و با استفاده از بودجه دولت و امکانات دانشگاه تولید کرده، چه شخصی است؟

تقسیم و تسهیم منافع

- مثال: عواید حاصل از تجاری‌سازی یک اختراع دانشگاهی چگونه و بین چه اشخاصی توزیع و تقسیم می‌شود؟

تعارض منافع

- چه سازوکاری برای حل و فصل اختلافات در نظر گرفته شده است؟

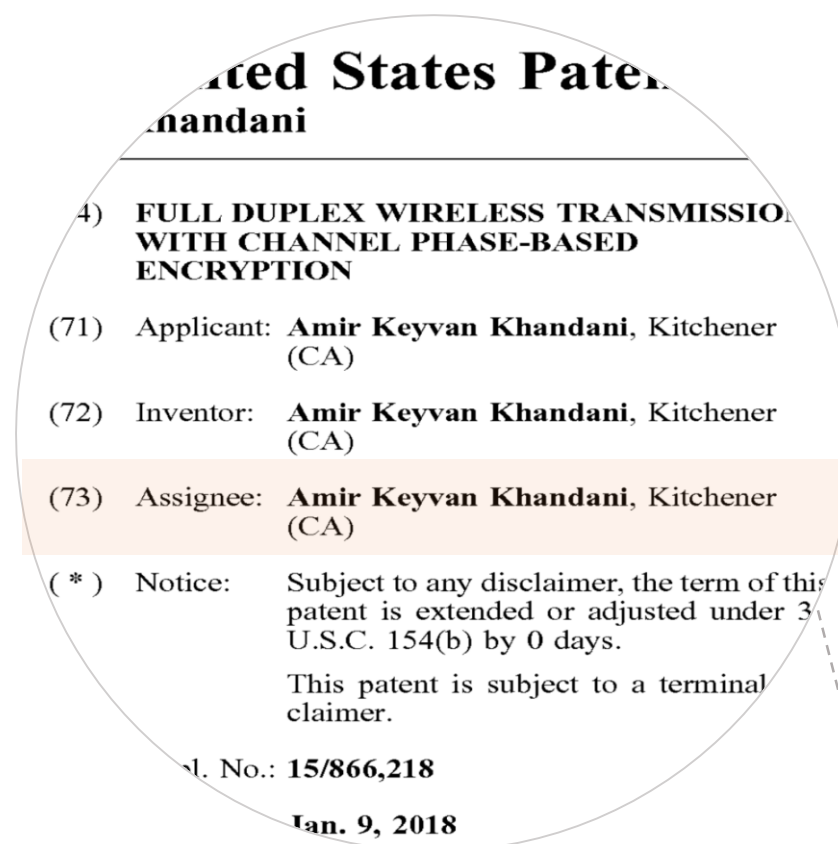
”خانم دکتر کلمن (رئیس وقت دانشگاه میشیگان): هدف غایی از انتقال فناوری درآمدزایی نیست بلکه صرفاً وسیله‌ای است که می‌توانیم از طریق آن انتقال دانش جدید را به بخش کسب‌وکار افزایش دهیم.“

مدل‌های مالکیت اختراع

مدل‌های خطی و غیرخطی

مدل‌های مالکیت اختراع در دانشگاه‌های دنیا کدام‌اند؟

مالک اختراعی که استاد یا دانشجو حین وظیفه استخدامی خود در دانشگاه و با استفاده از بودجه دولت و امکانات دانشگاه تولید کرده، چه شخصی است؟

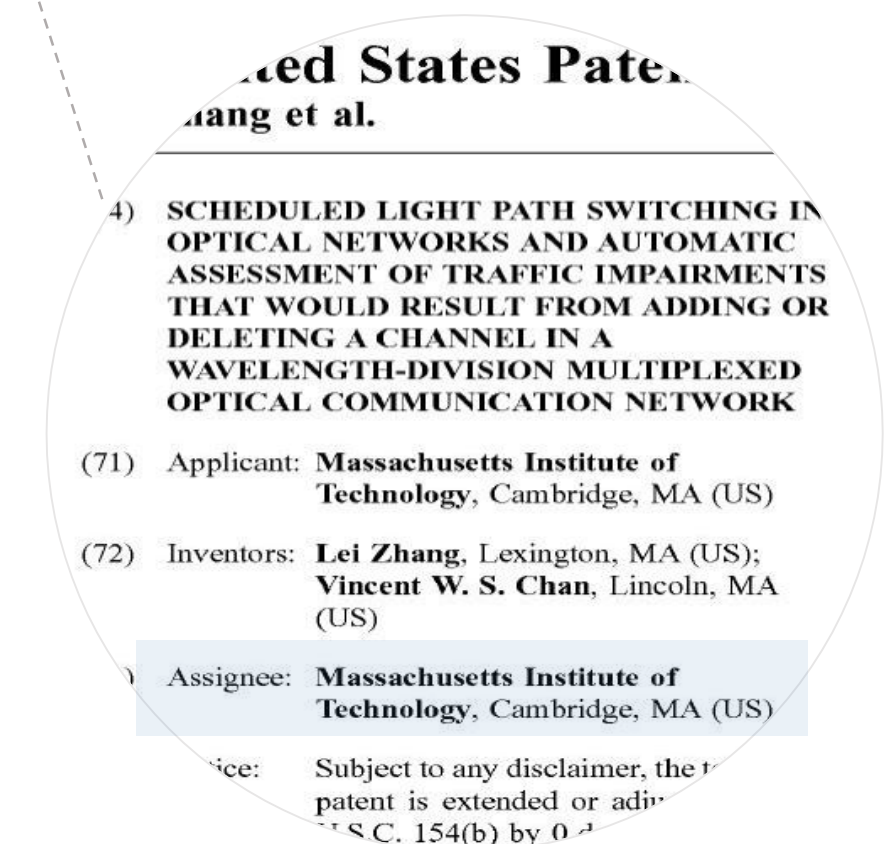

مدل مالکیت دانشگاه

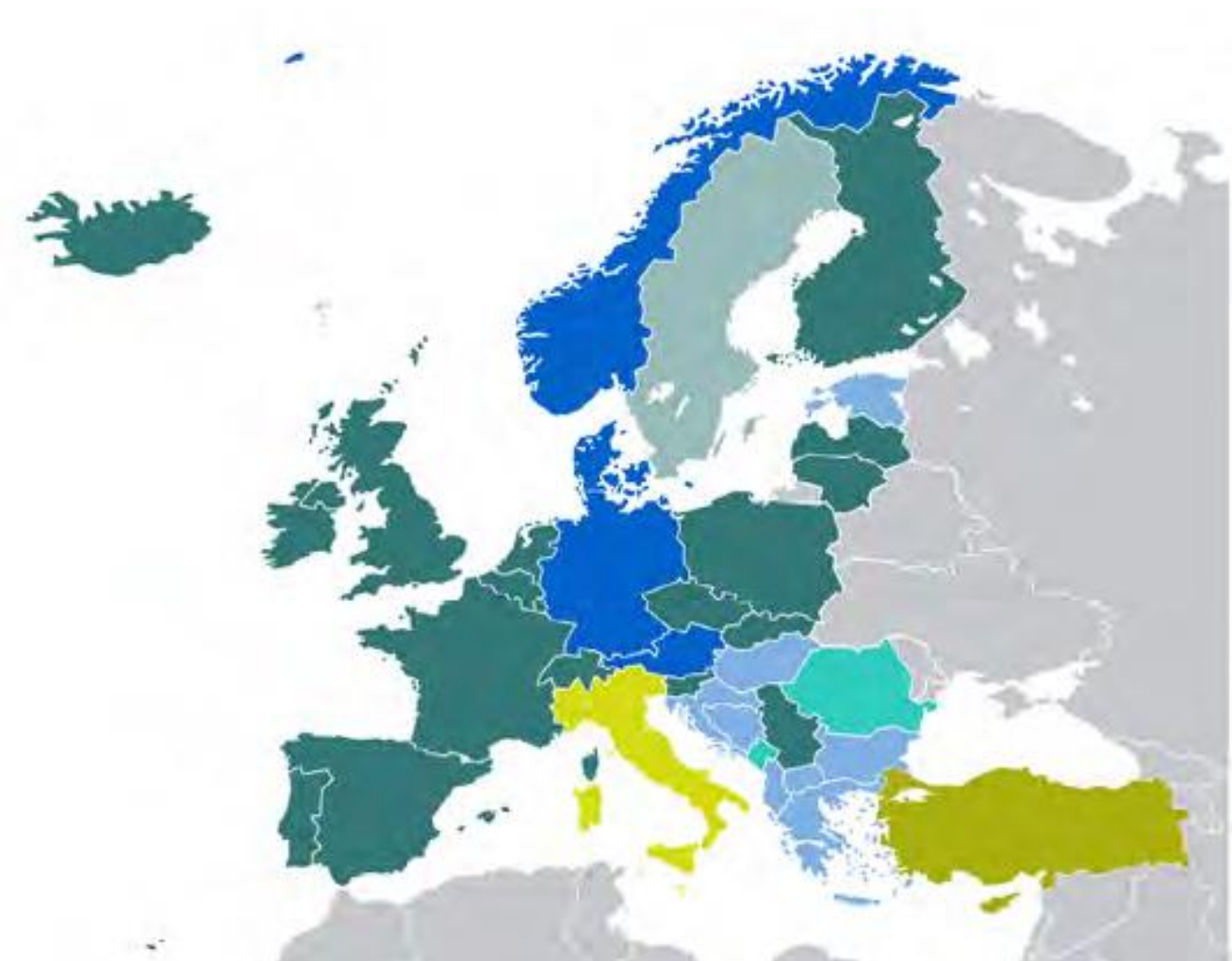
- قوت گرفته از قانون بای-دال آمریکا (مصوبه ۱۹۸۰)
- مدل منتخب بسیاری از کشورها و دانشگاه‌ها

مدل مالکیت مخترع

- نشأت گرفته از اصل امتیاز استاد قانون پتنت سوئد (مصوبه ۱۹۴۸)
- مدل منتخب تعداد معدودی کشور و دانشگاه

مدل‌های مالکیت اختراع در دانشگاه‌های دنیا کدام‌اند؟

دانمارک (۲۰۰۰)، آلمان (۲۰۰۲)، نروژ (۲۰۰۳) → لغو امتیاز استاد در دهه ۲۰۰۰

در ایتالیا امتیاز استاد محبوبیت چندانی نیافت → معرفی امتیاز استاد در ۲۰۰۱ و لغو آن در ۲۰۲۲

اطلاعاتی موجود نیست

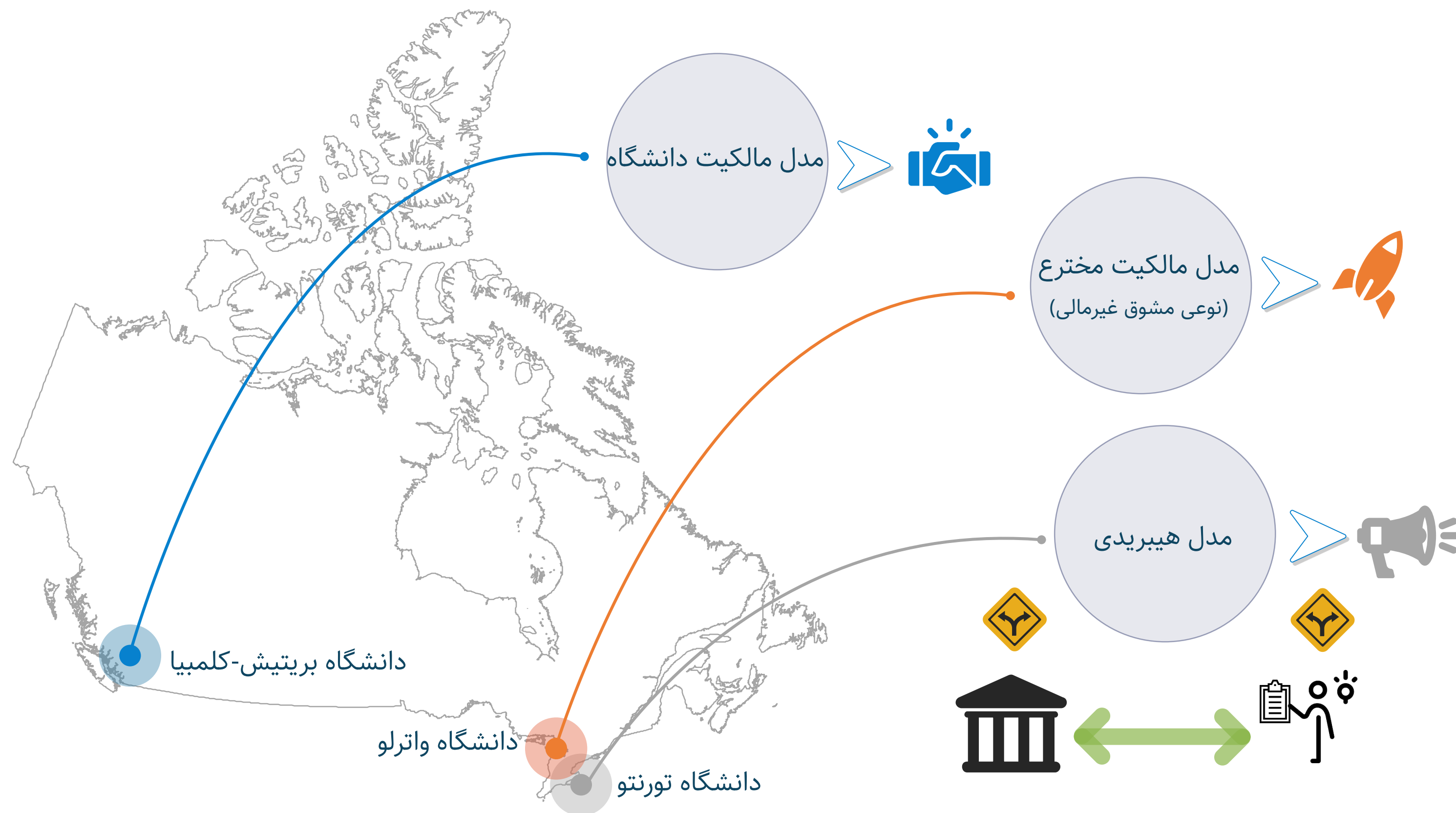
امتیاز استادی وجود ندارد

امتیاز استادی وجود ندارد (بدون اشاره صریح به مالکیت دانشگاه)

سوئد → امتیاز استادی وجود دارد

ترکیه → لغو امتیاز استاد در ۲۰۱۷

مدل‌های مالکیت اختراع در دانشگاه‌های دنیا کدام‌اند؟

مدل‌های متداول مالکیت اختراع چه ویژگی‌هایی دارند؟

مدل مالکیت دانشگاه

- کاهش انگیزه برای مخترعین علاقه‌مند به کارآفرینی
- نبود مشوق برای افشای اختراع
- لزوم تاسیس دفاتر انتقال فناوری برای اجرای این مدل و کاهش سرعت تجاری‌سازی به دلیل وجود این دفاتر
- وجود مشکلاتی از قبیل کمبود بودجه و نیروی انسانی مجرب و کارآمد در دفاتر انتقال فناوری

- تسهیل‌سازی در فرایند انتقال دانش و متمرکز کردن پژوهشگران بر پژوهش خود
- ایجاد یک مشوق برای دانشگاه به منظور حمایت از انتقال دانش
- توانمندبودن دانشگاه در پرداخت هزینه‌های ثبت اختراع (به ویژه برای ثبت در خارج از کشور)

مدل‌های متداول مالکیت اختراع چه ویژگی‌هایی دارند؟

مدل مالکیت مخترع

- برخوردارنبودن مخترع از دانش و تجربه کافی در کسب‌وکار
- نیازمندی به سرمایه‌گذاری زیاد برای توسعه اختراع
- تعدد مخترعین و احتمال به‌وجود آمدن اختلاف

- موثر در ایجاد شرکت‌های زایشی
- کاهش موانع بین مخترع و بازار
- آزادی مخترع در انتخاب روش تجاری‌سازی

مدل‌های مالکیت اختراع در دانشگاه‌های کشور کدام‌اند؟

مدل مالکیت دانشگاه + مدل مالکیت اشتراکی

United States Patent Mataei et al.	
4)	PAVEMENT DRAINAGE EVALUATION SYSTEM
(71)	Applicants: Behrouz Mataei, Tehran (IR); Fereidoon Moghadas Nejad, Tehran (IR); Hamzeh Zakeri, Tehran (IR)
(72)	Inventors: Behrouz Mataei, Tehran (IR); Fereidoon Moghadas Nejad, Tehran (IR); Hamzeh Zakeri, Tehran (IR)
(73)	Assignees: Behrouz Mataei, Tehran (IR); Fereidoon Moghadas Nejad, Tehran (IR); Hamzeh Zakeri, Tehran (IR); Amirkabir University of Technology, Tehran (IR)
Subject to any disclaimer, the patent is extended or adjusted under 35 U.S.C. 154(b) by 0 days.	

در مدل مالکیت اشتراکی، دانشگاه و مخترع
مشترکاً در مالکیت اختراع سهیم‌اند.

نزاع بر سر حقوق ناشی از اختراع در دانشگاه‌های کشور ناشی از چیست؟

فقدان آیین‌نامه مالکیت فکری مدون

- هنوز در برخی از دانشگاه‌های کشور آیین‌نامه یا سیاست مالکیت فکری مشخصی تدوین نشده است.
- ← ضرورت تدوین آیین‌نامه یا سیاست مالکیت فکری

نارضایتی از تسهیم منافع در آیین‌نامه‌های موجود

- برخی از مخترعین دانشگاهی بر این باورند که دانشگاه هیچ‌گونه نقشی در به ثمرنشتن اختراعات ندارد و یا نقش حداقلی دارد.
- ← انعطاف‌پذیری در مشوق‌های مالی

نارضایتی از تسهیم مالکیت در آیین‌نامه‌های موجود

- وجود مدل مالکیت اشتراکی به نارضایتی درخصوص نحوه تسهیم مالکیت اختراع دامن زده است.
- ← اجتناب از مدل مالکیت اشتراکی

سخن آخر

- **پرورش فرهنگ نوآوری در دانشگاه‌ها:** مدیران دانشگاه‌ها با ایجاد محیطی که پژوهشگران و متخصصان انتقال فناوری را به مشارکت در تلاش‌های نوآورانه تشویق می‌کنند. نقش مهمی در پرورش فرهنگ نوآوری دارند.
- **رویکرد نوآوری باز:** شرکت‌های بزرگ برخی از برنامه‌های تحقیق و توسعه داخلی خود را قطع کرده‌اند و اکنون بیشتر به خرید شرکت‌های نوپا (همانند شرکت‌های زایشی دانشگاهی) و قراردادهای تحقیقاتی با دانشگاه‌ها برای توسعه اختراعات جدید روی آورده‌اند.
- **حقوق مالکیت فکری همچنان یک دارایی کلیدی است:** به رغم سهم اندک دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی دولتی اروپایی از کل تقاضانامه‌های ثبت اختراع اروپا (سهم ۸ درصدی در سال ۲۰۲۳)، طبق آخرین بررسی سالانه انجمن متخصصان انتقال دانش اروپا، تنها در سال ۲۰۲۱ بیش از ۱۱۰۰ قرارداد مبتنی بر حقوق مالکیت فکری ثبت شده و درآمدی بالغ بر ۸۰۰ میلیون یورو تنها از طریق قراردادهای مستقیم مبتنی بر حقوق مالکیت فکری به دست آمده است.

با تشکر از توجه شما

